

УДК 811.131.1'42

DOI: 10.31891/2415-7929-2021-22-20

ОКСАК Г. Л.

Київський національний лінгвістичний університет

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ ЧИТАЧА ТА ТЕКСТУ В ТЕОРІЇ У. ЕКО

У статті розглянута теорія інтерпретації У. Еко. Зокрема проаналізовано роль читача, яка досліджується у роботах У. Еко: «Роль читача» (1979), «Межі тлумачення» (1990). Увагу зосереджено на досвіді інтерпретативного акту художнього тексту з точки зору її впливу на читача. Визначено залежний взаємозв'язок інтерпретації від контексту та змісту і форми художнього твору, авторського задуму. Теорія текстової співпраці У. Еко надає читачеві істотну роль у процесі створення сенсу. Текст створює модель читача, що здатний актуалізувати різноманітні змістові структури, щоб декодувати можливі світи наративу. Читач заповнює численні прогалини в тексті, ніколи не є повністю явним, використовуючи будь-що від простого лінгвістичного висновку до більш складного дедуктивного міркування, яке стосується всього тексту.

Ключові слова: теорія, читач, образ читача, інтерпретація тексту, текст, автор.

OKSAK H.

Kyiv national linguistic university

INTERPRETATION AS AN INSTRUMENT OF INTERACTION READER AND TEXT IN THE THEORY OF U. ECO

The article examines the theory of interpretation of U. Eco. In particular, the role of the reader, which is studied in the works of U. Eco: "The role of the reader" (1979), "I limiti dell'interpretazione" (1990) is analyzed. Specific attention is focused on the experience of interpreting a literary text in terms of its impact on the reader. Transformation of the theory of semiotics made by U. Eco in the direction of cooperation with text analysis that opens the way to the necessity of the existence of the text and the reader as a whole. The dependence of interpretation on the context and content and form of a literary work, the author's idea is determined. U. Eco's theory of textual cooperation gives the reader a significant role in the process of creating meaning. A necessary parameter for updating the content of the text is the reader's reading experience and understanding of the context. The text creates a reader model that is able to actualize a variety of semantic structures to decode possible worlds of contemporary literary narratives. However, U. Eco emphasizes that the text is a source of interpretations, but it is impossible to interpret the text in any way. The reader fills numerous gaps in the text, never fully explicit, using anything from a simple linguistic conclusion to a more complex deductive reasoning that pertains to the entire text. U. Eco as a writer of the postmodern era, due to the transformation of his theories and concepts, comes to the conclusion that the text and reads are an inseparable pair. The model of interpretation of U. Eco is synchronously traced in the process of reading and is always ready to help the reader, especially the uninitiated to orient in the text and text structures. According to U. Eco, all possible interpretations that the reader can comprehend are available in advance in the text.

Key words: theory, reader, image of the reader, text interaction, text, author.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Зв'язок між текстом та читачем нерозривно прослідковується на перетині критичної теорії, основою для якої слугує семіотика, в галузі гуманітарних наук та перекладознавства зокрема. Зацікавленість прийомом інтерпретації актуалізується в ХХ ст. у зв'язку з інтерпретацією художніх текстів в контексті міжкультурного діалогу. Зміна статусу інтерпретації в сучасному науковому мисленні й у філологічних науках дала привід У. Еко синтезувати дві основні моделі які важливі для інтерпретативного акту, а саме цими моделями є текст та читач.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Наприкінці ХІХ- початку ХХ століть теорія комунікації з текстом зазнає істотних змін внаслідок зміни адресата і його кодів. Американський філософ Ч. Пірс розглядає інтерпретацію у рамках загальної теорії комунікації, зв'язує її з семіотикою та семіотичним аналізом, специфікою текстів як знакових систем тобто з семіозисом. Французький філософ Ж. Дерріда розробив теоретичні і методологічні основи відношення до тексту та до його інтерпретації, сформулював основні підходи і поняття які дозволяють описувати і пізнавати світ в якості тексту: письмо, граматиологія, розрізнення. Фундаментальними дослідженнями семіотичної теорії традиційно вважають праці У. Еко, Ю. Лотмана, Ю. Крістевої, Ч. Пірса, М. Бахтіна, А. Греймаса.

Формулювання цілей статті

Мета дослідження – дослідити концепцію інтерпретації Умберто Еко із залученням пари текст/читач. Зосередити увагу на ключовій ролі читача в інтерпретативному акті в концепції У. Еко. Розкрити витоки породження смислу в процесі гри мовних форм, записаного слова, граматичних структур. Розглянути спробу синтезу У. Еко двох основних моделей, які важливі для інтерпретативного акту, а саме цими моделями є текст та читач.

Виклад основного матеріалу

Інтерпретація залишається в центрі уваги роздумів Еко у таких роботах, як «Читач у грі», «Роль читача» (1979), «Межі тлумачення» (1990), «Шість прогулянок літературним лісом» (1994).

У. Еко пропонує застосування єдиного семіотичного підходу до всіх явищ комунікації та до різних форм мистецтва, з особливою увагою до літератури та образотворчого мистецтва, не забуваючи при цьому ситуацій повсякденного спілкування.

Концепція інтерпретації виникає у межах загальної теорії комунікації та пов'язана з семіотичним аналізом, специфікою тексту як знакової системи. Еко приймає точку зору Пірса щодо семіозису як потоку інтерпретантів, але поняття семантичної моделі розробляє особисту.

Вчений постійно вдосконалює власну теорію, він робить спробу трансформувати свої погляди. Не лише проблема читачької рецепції цікавить У. Еко, художній текст на його думку включає в себе взаємовідносини автора і читача. У 1990 році світ побачив «Межі тлумачення», де Еко розмежовує істинне і хибне прочитання (розуміння) тексту.

Сучасна дослідниця І. Пециніні, в своїй статті «Нічого немає більш відкритого ніж закритий текст», розвиває численні «пристрасні» значення, що мають на увазі в кожному акті читання. Тексти мають потенційну силу викликати захоплення у читача за допомогою різних текстових стратегій, які, в свою чергу, дозволяють читачеві емоційно або «пристрасно» брати участь в оповіданні і, більш того, розділяти емоції персонажів.

Інтерпретативна модель, розроблена У. Еко, функціонує поряд зі звичайним процесом читання, вона підкреслює і розвиває те, як читач втягується і «захоплюється» текстом як ключовим елементом процесу співпраці.

У своїй роботі «Межі тлумачення» (1990) Еко не зосереджує увагу на тексті як об'єкті аналізу, а скоріше аналізує інтерпретаційний акт із залученням пари текст/читач. Цей вибір передбачає прийняття теорії Ч. Пірса, згідно з якою зміст тексту залежить від того які впливи створює текст на розум, або поведінку читача.

Еко припускає, що для того, щоб зрозуміти, як працює текст, треба виходити з досвіду читання, який він породжує або здатний генерувати, застосовувати аналітичне мислення. На нашу думку, для того щоб зрозуміти смисл текстів У. Еко читач повинен відмовитися від намагання захопити найглибшу структуру тексту незалежно від його власних інтерпретаційних дій. Вбачається сумнівним нехтування постаттю автора, не виключається врахування авторських коментарів.

У. Еко не приймає можливість інтерпретації Ж. Дерріди породжувати неконтрольований потік прочитань «...текст даючи посилання на інші тексти, ніколи не залишається тим самим текстом. Він завжди є відкритим, потенційно відкритим до безкінечності, ніколи не замикається в собі або в своїх межах...текст ніколи не є тим що ми називаємо річчю у собі» [1, с. 35–36]. Надає аргументи щодо теорії впливу читача на процес формування смислу.

Рух у напрямку надмірно різкого поступу до читача призводить до висновку, що значення тексту виявляється виключно у можливих прочитаннях самого тексту. Еко полемізує з теорією Ж. Дерріди, спростовуючи уявлення про необмежену свободу тлумача і захищаючи права тексту від непропорційних претензій читача. Він стверджує, що кожен учасник інтерпретаційного акту відіграє особливу роль у породженні сенсу. За словами Еко: «Читач – є комплексом сприятливих умов (визначаються в кожному конкретному випадку самим текстом), які мають бути виконані, для того щоб текст повністю актуалізував свій потенційний зміст» [7, с. 27].

Концепція «інтерпретаційної співпраці», яка широко обговорювалася Еко в «Читач у грі» (1979) декларує, що «... подібний спосіб інтерпретації художнього тексту може призвести виключно до хибної інтерпретації, коли інтерпретатор довільним чином приписує тексту свої власні суб'єктивні смисли» [2, с. 42].

Текст не дозволяє інтерпретувати себе всіляко, але він є параметром його можливих інтерпретацій «...кожний акт читання являє собою складну транзакцію між компетенцією читача (читачьким знанням про світ) та тою компетенцією яку постулює текст, щоб бути розтлумаченим самим «економічним» чином – так щоб інтерпретація будувалась на максимальному розумінні написаного і підтримувалась контекстом. Зразковий читач не є тотожним читачеві емпіричному. Читач емпіричний – це ви, я, будь хто, хто взявся за прочитання тексту. Емпіричні читачі інтерпретують текст по різному: не існує закону який би вказав емпіричним читачам, як саме читати, оскільки вони частіше використовують текст як провідник для власних почуттів, які зародилися поза текстом або випадково навіяні текстом» [6, с. 51–52].

Витоки теорії інтерпретаційної співпраці У. Еко базуються на ідеї, що текст є (семантично) неповним без активної участі читача, і де заповнює порожні місця сам текст. Вважаємо, що прийняття інтерпретацій тексту зобов'язує враховувати сприйняте з інформацією яку містить текст. Як правило, текст дає читачеві можливості для інтерпретаційного руху. Однак, навіть у самих крайніх випадках текст завжди залишається на задньому плані для створення уяви щодо його інтерпретацій, а автономія, надана читачеві, нагадує скоріше систему випробування, а не повну свободу пересування. Емпіричні читачі можуть робити все, що їм заманеться, і ігнорувати всі підказки, які надає текст, щоб продемонструвати, якого прочитання текст очікує від читача.

З розвитком і трансформацією своїх теорій та концепцій У. Еко стверджує, що ніколи межі тлумачення перевищуються, що часом призводить до несподіваних наслідків – руйнівних. «Читач не може використовувати текст як йому заманеться, але виключно так, як сам текст хоче бути використаним» [7, с. 21].

Питання про те, які критерії дозволяють розрізнити тлумачення та використання тексту, залишається відкритим. Враховуючи, що сенс завжди є результатом зустрічі між текстом і читачем, і що кожен читач уявляє текст по-різному, будується образ «зразкового» читача.

У теорії семіотики Умберто Еко поняття тексту та інтерпретації тісно переплітаються: неможливо визначити одне без посилання на інше. Здається цілком очевидним, що якщо є тлумачення, то має бути що тлумачити. Це є щось схоже на текст, що на думку У. Еко збігається з твердженням Ч. Пірса «...те, що означає щось для когось у якійсь мірі чи якості» [5, с. 228].

У. Еко припускає, що інтерпретаційні можливості тексту певною мірою вбудовані в сам текст. Отже, текст стає матрицею всіх можливих прочитань: «... текст є продуктом, інтерпретаційний результат якого повинен бути частиною його власного генеративного механізму» [3, с. 54].

У відповідь для тих, хто ідентифікує читача як єдиного виробника та судить про значення тексту, Еко знову розвиває протиставлення між інтерпретацією та використанням тексту, про що він говорить у «Ролі читача». «...виключно сам текст, саме такий як він є, каже нам про те, якого читача він передбачає. Чіткість текстового замислу («проекту») створює свободу для читача даного тексту. Якщо існує «насолада текстом» то вона може бути пробуджена і досліджена лише за допомогою тексту який сам прокладає всі шляхи до «успішного» прочитання (скільки б читань не було і в якій би мірі вони б не були визначені заздалегідь)» [4, с. 14].

У. Еко, який хоче перевести спекулятивний рівень (тобто філософські питання, поставлені теорією загальної семіотики) у взаємодію з прикладним рівнем (текстовий аналіз), звертається до іншої галузі семіотичних досліджень, а саме до семіології Ф. де Сосюра та Л. Ельмслева, щоб завершити своє визначення тексту. З цієї точки зору текст розглядається як дискурсивна конфігурація, чий смислові стрижні можна досліджувати на різних структурних рівнях. Однак погляди У. Еко відрізняються від більшості структуралістів тим, що він вважає ці рівні вже завантаженими інтерпретацією ще до того, як аналітик їх висвітлить. В «Ролі читача» він обговорює «рівні можливої абстракції, на яких може проходити спільна діяльність» [4, с. 14–15], де співпраця передбачає неподільну пару, утворену текстом та інтерпретатором.

«...вести читача певною доріжкою, прорахованими ефектами викликаючи у нього в потрібному місці і в потрібний момент співчуття або страх, захват або пригнічення. Кожний епізод «історії» повинен пробуджувати саме те очікування, яке буде виправданим подальшим її рухом» [7, с. 19].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

На підставі викладеного можна зробити висновок, що теорія ролі читача за У. Еко доводить – твір мистецтва є завершеною і замкнутою формою у своїй унікальності як збалансоване органічне ціле, і в той же час являє собою відкритий продукт через його сприйнятливості до незліченної кількості різних інтерпретацій, які не впливають на його непередавану специфіку. Активна роль читача залежить від пропорції до того, наскільки широко або вузько задумується сам текст. Читач є комплексом умов для того щоб текст повністю актуалізував свій потенційний зміст.

Література

1. Derrida J. Dissemination. – Chicago: University of Chicago Press, and London : The Athlone Press. – Transl. By B.Johnson/ – 1981.
2. Eco, U. (1990) Unlimited Semiosis and Drift: Pragmaticism vs. «Pragmatism» // The Limits of Interpretation (Advances in Semiotics). Bloomington ; Indianapolis : Indiana University Press. P. 22–43.
3. Eco, U. 1979 Lector in fabula, Milano, Bompiani. P.256.
4. Eco, U. 1984, The Role of the Reader, Bloomington, Indiana University Press.p.288.
5. Peirce, C. S.1931–1966. The collected papers of Charles S. Peirce, 8 vols., C., HartshorneP., Weiss & A. W., Burks (eds.). Cambridge: Harvard University Press.
6. Эко У. Откровения молодого романиста. М., 2013. 320 с. (51-52)
7. Эко У. Роль читателя. Исследования по семиотике текста. СПб., 2007. 502 с.

References

1. Derrida J. Dissemination. – Chicago: University of Chicago Press, and London : The Athlone Press. – /Transl. By B.Johnson/ - 1981.
2. Eco, U. (1990) Unlimited Semiosis and Drift: Pragmaticism vs. «Pragmatism» // The Limits of Interpretation (Advances in Semiotics). Bloomington ; Indianapolis : Indiana University Press. P. 22–43.
3. Eco, U. 1979 Lector in fabula, Milano, Bompiani. P.256.
4. Eco, U. 1984, The Role of the Reader, Bloomington, Indiana University Press. p.288.
5. Peirce, C. S.1931–1966. The collected papers of Charles S. Peirce, 8 vols., C., HartshorneP., Weiss & A. W., Burks (eds.). Cambridge: Harvard University Press.
6. Eko U. Otkroveniye molodogo romanista. M. 2013. 320 S. (51-52)
7. Eko U. Rol chitatelya. Issledovaniya po semiotike teksta. SPb., 2007. 502 S.